

УДК 37.08.-378.046.4–616-08-039.74
DOI <https://doi.org/10.32782/umv-2023.2.2>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ЛІКАРІВ ІЗ МЕДИЦИНИ НЕВІДКЛАДНИХ СТАНІВ

Волосовець А.О.

доктор медичних наук, доцент,
завідувач кафедри медицини невідкладних станів
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
<https://orcid.org/0000-0002-5225-1480>

Медицина невідкладних станів є одним із найважливіших елементів, із яких складається система медичної допомоги населенню в будь-якій країні світу. Зробивши аналіз існуючих проблем у післядипломній освіті зі спеціальності «Медицина невідкладних станів» та запропонувавши варіанти їх вирішення, можемо сподіватися, що в разі своєчасної та повної реалізації представлених рішень ми значною мірою підвищимо якість післядипломної підготовки лікарів невідкладних станів.

Ключові слова: післядипломна освіта, медицина невідкладних станів, проблеми.

Вступ. Медицина невідкладних станів є одним із найважливіших елементів, із яких складається система медичної допомоги населенню в будь-якій країні світу, адже саме лікарі невідкладних станів першими стикаються з тяжкими, а іноді й критичними станами у своїх пацієнтів і змушені не лише ургентно стабілізувати і транспортувати пацієнтів, а й часто проводити повноцінні реанімаційні заходи та лікування цілого спектру різноманітних гострих захворювань. Це потребує величезної психічної та фізичної витривалості, глибоких знань фізіології та клініки невідкладних станів, що виникають у будь-якій системі організму, та швидкого та якісного виконання медичних маніпуляцій.

Основна частина. Аналізуючи стан післядипломної освіти та підготовки лікарів із медицини невідкладних станів у країнах Європи, ми побачили, що наші колеги до цього питання також відносяться дуже серйозно та приділяють багато уваги. Так, 16 січня 2019 р. делегованим Рішенням Європейської комісії 2019/608 було внесено зміни до Додатка V до Директиви 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо підтвердження офіційної кваліфікації та назв навчальних курсів із медицини невідкладних станів [1]. Тоді 16 європейських країн визнали невідкладну медицину як спеціальність, яка вимагає мінімального періоду навчання п'ять років. Нині 33 країни Європи запровадили п'ятирічні програми навчання відповідно до вимог Директиви про лікарів або мають 4-річну програму або розробили 2–3-річну програму навчання медицини невідкладних станів як супреспеціальності.

Європейські медичні спеціальності представлені в Брюсселі Європейським союзом спеціалістів лікарів (UEMS) – неурядовою організацією, яка сприяє якості та стандартам навчання з метою гармонізації надання медичної допомоги та сприяння вільному переміщенню лікарів у межах ЄС. Невідкладна медицина представлена в UEMS Багатодисциплінарним об'єднаним комітетом та Європейською радою з невідкладної медицини.

У нашій країні актуальність спеціальності «Медицина невідкладних станів» як у клінічній практиці, так і у науковій сфері підтверджується її присутністю у переліку Номенклатури лікарських спеціальностей, що відносяться до внутрішніх хвороб (І. Внутрішні хвороби), у Наказі Міністерства охорони здоров'я України № 446 від 22 лютого 2019 р. [2], а знання та вміння надавати швидку та невідкладну медичну допомогу пацієнтам та знання організації служби швидкої і невідкладної медичної допомоги чітко прописані у пунктах вимог (пункт «Повинен знати») для всіх спеціальностей, що відносяться до професіоналів у галузі лікувальної справи (98 спеціальностей) та до професіоналів у галузі стоматології (6 спеціальностей), що перераховані у Наказі № 117 Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я» (остання редакція – 26.02.2021) [3].

Саме тому в рамках необхідних змін до програм післядипломної освіти необхідно розглянути можливість як **збільшення кількості годин** для вивчення невідкладних станів для лікарів-інтернів усіх вищезазначених спеціальностей, так і вказати **обов'язковість проходження лікарями-інтернами суміжних циклів** на профільних кафедрах медицини невідкладних станів, що значною мірою поліпшить рівень підготовки медичних спеціалістів як у вибраній спеціальності, так і загалом дасть змогу

надавати універсальну невідкладну допомогу пацієнтам навіть поза стінами профільних стаціонарів, поліклінік та інших установ.

Не варто забувати, що, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 764 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1114 «Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги» [4], із 2023 р. передбачено скорочення лікарських та фельдшерських бригад екстреної медичної допомоги і заміна їх на парамедиків, які мають значно менший час підготовки і не мають вищої медичної освіти. Таке рішення ставить під загрозу якість надання невідкладної медичної допомоги населенню і потребує негайної корекції.

З огляду на це, необхідно **зберегти лікарські та фельдшерські бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги** шляхом внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 764 «Про внесення зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1114 «Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги».

Не можна не вказати на виражену поліпрофільність даного розділу медицини, що напряму вимагає від її adeptів як максимально широкої кваліфікації у багатьох сферах медичної науки і практики, так і значної симуляційно-практичної підготовки для забезпечення високої швидкості, автоматизації та високої якості виконання медичних маніпуляцій в ургентних, кризових, а іноді навіть загрожуючих життю умовах.

Тому важливим елементом підготовки будь-якого лікаря, а особливо лікаря невідкладних станів, повинна бути **збалансована навчальна програма**, яка включатиме **теоретичний матеріал, практичні заняття та роботу в симуляційному класі в пропорції 30 %/30 %/40 %**, яка дасть змогу максимально якісно підготувати спеціаліста з невідкладних станів.

Згідно з Наказом МОЗ України № 1254 від 22.06.2021 «Про затвердження Положення про інтернатуру» [5], тривалість очного циклу навчання на кафедрах медицини невідкладних станів післядипломної освіти для інтернів була скорочена з шести до трьох місяців, тоді як загальна тривалість інтернатури за спеціальністю «Медицина невідкладних станів» була збільшена до двох років, що все ще недостатньо наближає нас до європейських стандартів навчання медицині невідкладних станів, де для набуття даної спеціальності лікарі навчаються чотири-п'ять років [1]. Така ситуація створює загрозу зниження якості навчання та підготовки молодих спеціалістів, оскільки спостерігається виражений перекис між термінами очного та заочного циклів підготовки лікарів-інтернів медицини невідкладних станів.

Ця ситуація потребує внесення змін у наказ МОЗ, які змогли б **підвищити тривалість інтернатури** хоча б до трьох років для відповідності мінімальним європейським стандартам та **збільшити частку освітнього контенту до шести місяців мінімум (а краще до 12 місяців)** від досвідчених викладачів післядипломних закладів медичної освіти **в рамках очного циклу** і зменшити можливу шкоду від надання неякісної медичної допомоги населенню під час практичної роботи в рамках заочного циклу, де лікарі-інтерни в кращому випадку працюють під наглядом практичного лікаря-куратора без педагогічного досвіду або взагалі залишені без нагляду.

Окрім того, досі до кінця не затверджена нова програма для навчання лікарів-інтернів із медицини невідкладних станів, що поглиблює неспівпадіння та відсутність уніфікованості у підготовці настільки потрібних зараз країні спеціалістів.

Це потребує негайного виправлення і розроблення **сучасної збалансованої навчальної програми інтернатури** із залученням усіх завідувачів кафедр медицини невідкладних станів, основних лідерів думок та стейкхолдерів у даному напрямі, яка б відображала всі найбільш важливі аспекти та нозології, які необхідно знати майбутньому лікарю невідкладних станів для надання якісної медичної допомоги населенню.

Зараз, коли наша країна знаходиться у стані війни, ця ситуація створила цілу низку нових викликів, пов'язаних не лише з особливостями роботи лікарів невідкладних станів, а й із необхідністю серйозної додаткової підготовки медиків у напрямках, яким не приділялося багато уваги до війни (**тактична медицина, радіологічна та хімічна безпека** тощо).

Тому вартою уваги є пропозиція щодо **внесення вищезазначених тематик або збільшення виділених для них навчальних годин** у навчальних планах інтернатури та інших навчальних циклів післядипломної освіти для лікарів медицини невідкладних станів.

Варто також відзначити, що на даний момент спеціальність «Медицина невідкладних станів» охоплює не лише роботу бригад екстреної медичної допомоги, а й роботу лікарів, що працюють у відділеннях екстреної (невідкладної) медичної допомоги і надають пацієнтам багато профільну ранню госпітальну допомогу. Це значною мірою розширює як необхідність наукового розширення та імплементації

нових наукових досягнень у сфері медицини невідкладних станів, так і нові можливості в аспекті проведення наукових та клінічних досліджень для подальшого розвитку як самого даного напрямку медицини, так і професійних працівників медицини невідкладних станів.

Саме тому існує необхідність **внесення спеціальності «Медицина невідкладних станів» у загальний перелік наукових спеціальностей** за галузями науки, відповідно до яких присуджуються наукові ступені кандидата наук, доктора філософії і доктора наук, яка підкреслюється ще й тим, що у Наказі Міністерства охорони здоров'я України № 2179 від 24.09.2020 «Про затвердження нормативно-правових актів із питань надання екстреної медичної допомоги» [6] чітко визначено пріоритет розроблення та створення відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги на базі багатопрофільних лікарень інтенсивного лікування, що остаточно законодавчо закріплює за спеціальністю «Медицина невідкладних станів» можливість надання багатопрофільної медичної допомоги як на догоспітальному, так і на ранньому госпітальному етапі лікування пацієнтів.

Новими особливостями сучасної післядипломної підготовки лікарів медицини невідкладних станів є представлені у Наказі Міністерства охорони здоров'я України від 22 лютого 2019 р. № 446 (у редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18 серпня 2021 р. № 1753) [2] вимоги до безперервного професійного розвитку медиків, які передбачають обмеження у вигляді можливості проходити лише два цикли тематичного вдосконалення (які є найбільш доступними та популярними циклами) за період у п'ять років.

Дані зміни змушують відходити від звичних форм післядипломної освіти для лікарів медицини невідкладних станів та розробляти **нові форми навчання для забезпечення безперервного професійного розвитку**. До таких форм належать **короткотривалі цикли (1–2 дні)** у вигляді симуляційних тренінгів, майстер-класів або фахових шкіл. Практична спрямованість даних форм навчання дасть змогу глибше розглянути конкретну проблему, що цікавить лікаря, та відпрацювати практичні навички для поліпшення якості надання медичної допомоги.

Заключення. Таким чином, зробивши аналіз існуючих проблем у післядипломній освіті зі спеціальності «Медицина невідкладних станів» та запропонувавши варіанти їх вирішення, можемо сподіватися, що в разі своєчасної та повної реалізації представлених рішень ми значною мірою підвищимо якість післядипломної підготовки лікарів невідкладних станів та забезпечимо країну висококваліфікованими та мотивованими спеціалістами, які якісно та швидко надаватимуть пацієнтам невідкладну медичну допомогу та рятуватимуть життя наших співгромадян.

Література

1. COMMISSION DELEGATED DECISION (EU) 2019/608 of 16 January 2019 amending Annex V to Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council as regards the evidence of formal qualifications and titles of training courses. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019D0608&from=PT>.
2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 22 лютого 2019 р. № 446 (у редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18 серпня 2021 р. № 1753). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1338-21#Text>.
3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117 «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я» (остання редакція – 26.02.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 764 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1114 «Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2012-%D0%BF#Text>.
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1254 від 22 червня 2021 р. «Про затвердження Положення про інтернатуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-22#n8>.
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2179 від 24 вересня 2020 р. «Про затвердження нормативно-правових актів з питань надання екстреної медичної допомоги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-20#Text>.

**CURRENT CHALLENGES OF POSTGRADUATE MEDICAL EDUCATION
OF EMERGENCY DOCTORS**

Volosovets A.O.

Shupyk National University of Healthcare of Ukraine

Emergency medicine is one of the most important elements of the medical care system in any country in the world. After analysis of the existing problems in postgraduate education in the specialty “Emergency Medicine” and creating options for their solution, we can hope that we will significantly improve the quality of postgraduate training of emergency physicians.

Key words: *postgraduate education, emergency medicine, problems.*